

BÖCKER

När nordbor och indianer gjorde upp vid Chegoggin River

AV RUNE EDBERG

Seglade vikingatidens nordbor verkligen till Amerika? Och i så fall, var låg det Vinland som de isländska sagorna berättar om?

Mats G Larsson, arkeolog med vikingatiden som specialitet, reder i sin nyutkomna bok *Vinland det goda. Nordbornas färder till Amerika under vikingatiden* (Atlantis förlag) ut det fantasieggande ämnet på ett både engagerat och övertygande sätt.

Den nordbo som vanligtvis förknippas med upptäckten av Amerika är islänningen Leif Eriksson, som kom att kallas Leif den lycklige. Leif var visserligen inte den förste europé som siktade Amerika men han och hans manskap var veterligen de första som gick iland och övervintrade. Det var omkring år 1000 på en plats som senare kom att kallas för Leifsbodarna.

Den islänning som i sagatraditionen sedan framstår som den främste utforskaren av den nordamerikanska nordöstkusten är inte Leif utan en släkting till honom, Torfinn Karlsämne. Torfinn ledde en expedition, troligen med tre skepp med totalt ungefär 150 personer ombord, och gjorde ett försök till kolonisation vid en plats som han kallade Hóp.

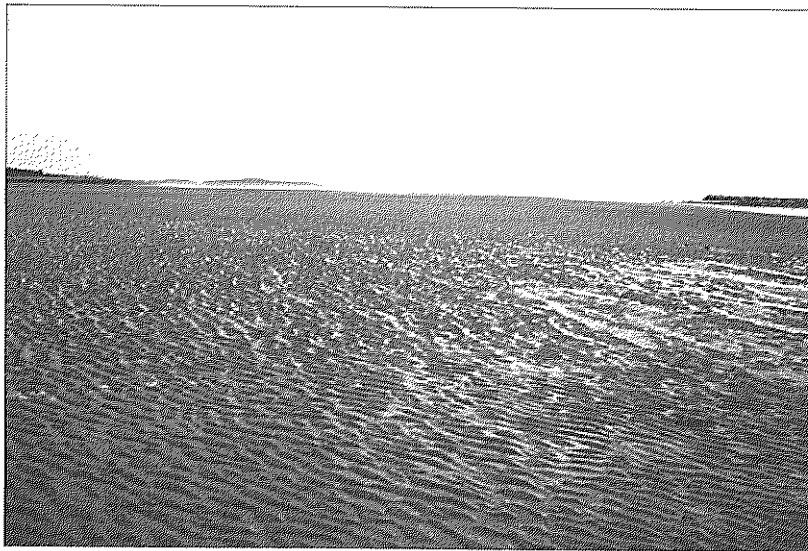
Mats G Larsson har jämfört de två huvudkällorna till Vinlandsfärderna, Erik rödes saga och Grönländingasagan, och rekonstruerat Leif Erikssons och Torfinn Karlsämnes färder.

Det som i de isländska källorna kallas Helluland, "berghällarnas land", syftar enligt Larsson på Labrador. Sagornas Markland, "skogslandet" avser Newfoundland. Återstår så att placera själva Vinland.

Norrmannen Helge Ingstad, som på 1960-talet grävde ut den nordiska bosättningen L'Anse aux Meadows på Newfoundland's kylslagna nordspets (med drivis i sundet långt in i juni) hävdade att det var Vinland han hittat. Men han tolkade då "vin" i Vinland inte

som vin utan som ett ortnamns-element av annat ursprung, med betydelsen "betesmark".

Mats G Larsson betonar att källorna är övertygande när det gäller att ordet "vin" i Vinland verkligen syftar på vindruvor och han avfärdar både Ingstads betes-

Ebbstranden vid Chegoggin Rivers mynning. På den plats där bilden är tagen är det ett par meter vid högvatten; mer än tillräckligt för att ett vikingaskepp skall kunna gå in. Ur boken sid 125. Foto: Mats G Larsson.

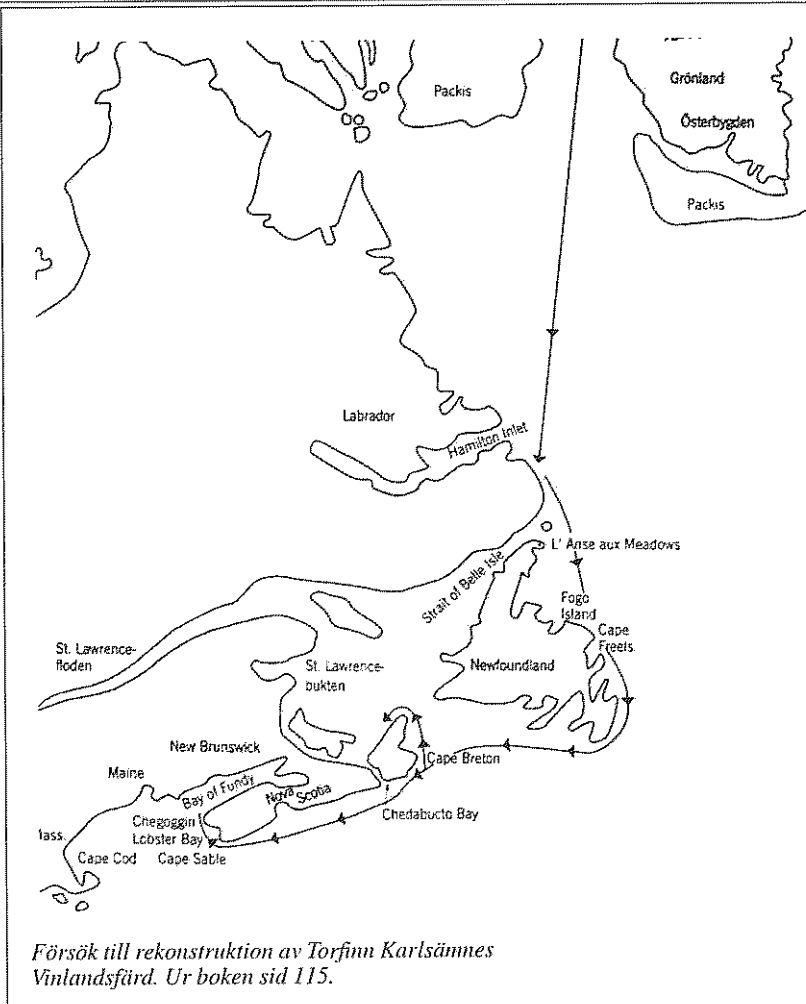
marksidé och andra forskares förmodanden om att druvorna kan ha varit något slags bär. Till och med lingon har föreslagits av en amerikansk botanist (som om nordbor inte skulle känna till sådana).

L'Anse aux Meadows med sina torvhus av isländsk typ och ytterst sparsamma fyndmaterial kan vara spåren efter någon enstaka övervintring, anser Larsson. Att nordborna fortsatte från denna plats till varmare nejder har också nyligen påvisats arkeologiskt genom fynd i L'Anse aux Meadows av butternuts, amerikanska valnötter, en art som har samma nordgräns som vinet.

Leif Erikssons Vinland kan i och för sig ha legat västerut från L'Anse aux Meadows, vid St Lawrencefloden i det nuvarande Québec, men Torfinn Karlsämnes uppgifter pekar istället söderut, längs Atlantkusten.

Den plats som Larsson ringat in som det vikingatida Hóp ligger vid dagens Chegoggin River nära Yarmouth på Nova Scotia. Här var enligt Larsson vinterklimatet på vikingatiden mildt, ungefär som Sydskaånes i dag. Här finns också de tidvattenslaguner som sagorna beskriver och som bildar idealiskt skyddade hamnar. Den flödande rikedom på fisk, fågel och ägg som sagorna skildrar bekräftas i beskrivningar från 1500-talsresenärer.

Enligt Larsson växer vin fortfarande vilt i några varma lägen på Nova Scotia och under vikingatidens värmeperiod var växten allmän. Det vilda vete som käl-

Försök till rekonstruktion av Torfinn Karlsämnes Vinlandsfärd. Ur boken sid 115.

lorna också nämner kan motsvaras av den amerikanska vildrågen, som finns i dessa trakter.

Här på Nova Scotia slog sig Torfinns Karlsämnes sällskap ner och här stötte de på Nordamerikas ursprungsbosättare, "skrälingarna". Enligt Larsson handlade det troligen om mikmakindi-

aner, en löst organiserad stam av jägare, fiskare och samlare.

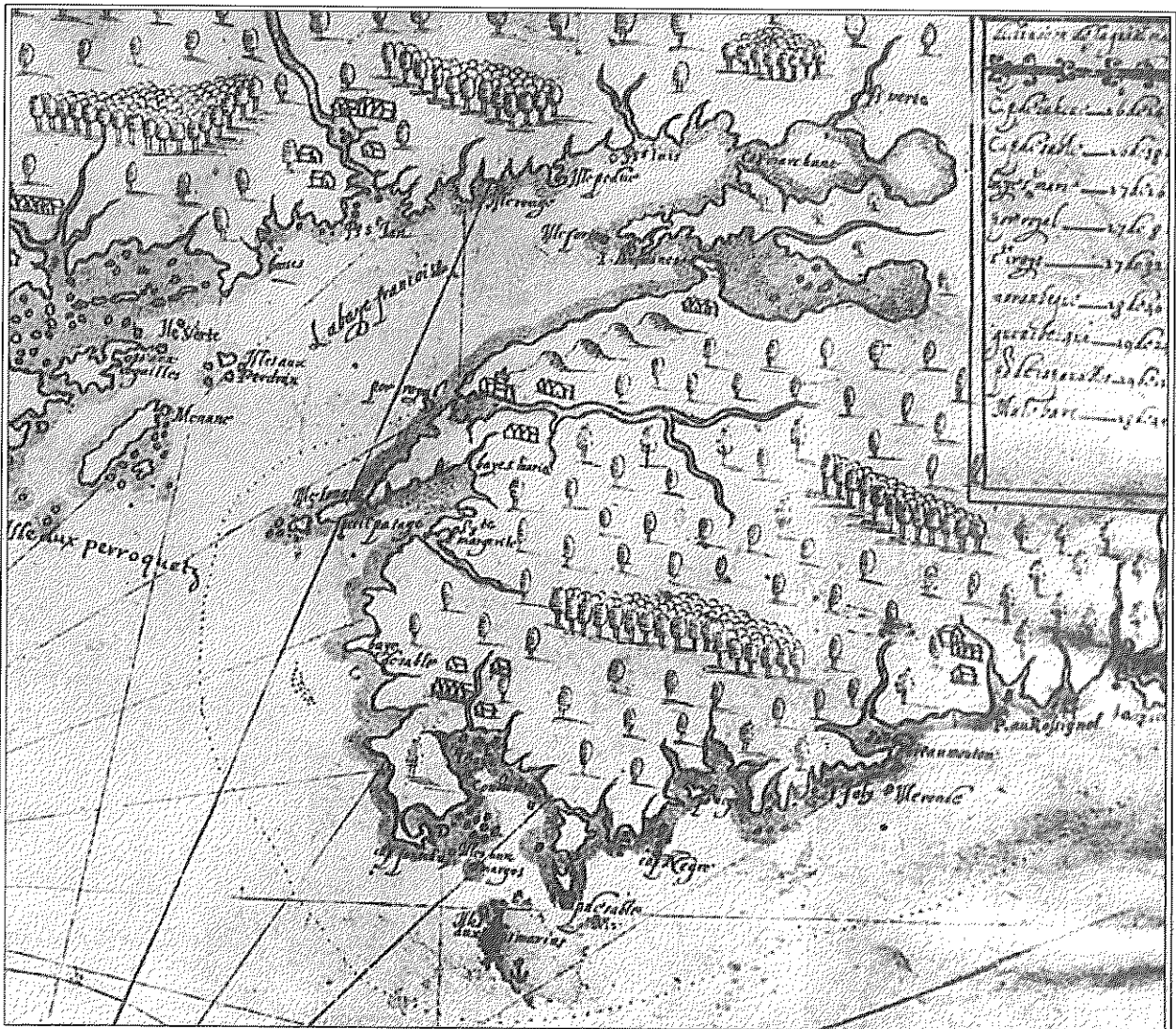
Nordborna och indianerna inledde byteshandel men snart blev det bråk.

Nordborna var oförmögna att hantera situationen som snabbt förvärrades, med blodiga strider med döda på båda sidor. Vinland blev därför en allt osäkrare plats för de fåtaliga kolonisterna, som snart seglade hemåt för att aldrig återvända. Bland dem var Torfinns Karlsämnes och hans hustru Gudrids son Snorre, det första vita barn som fötts i Amerika.

Mats G Larsson berättar i boken om sina mångåriga försök att hitta arkeologiska belägg för nordisk bosättning på Nova Scotia, i synnerhet vid Chegoggin River. En fosfatkartering av ett intressant område gav inga positiva resultat, och en grävning av en hög gav heller inga vikingafynd. Men ännu är bara en bråkdel av lokalen undersökt. Att den forna lagunham-

Chegoggin River.
Foto: Mats G Larsson.

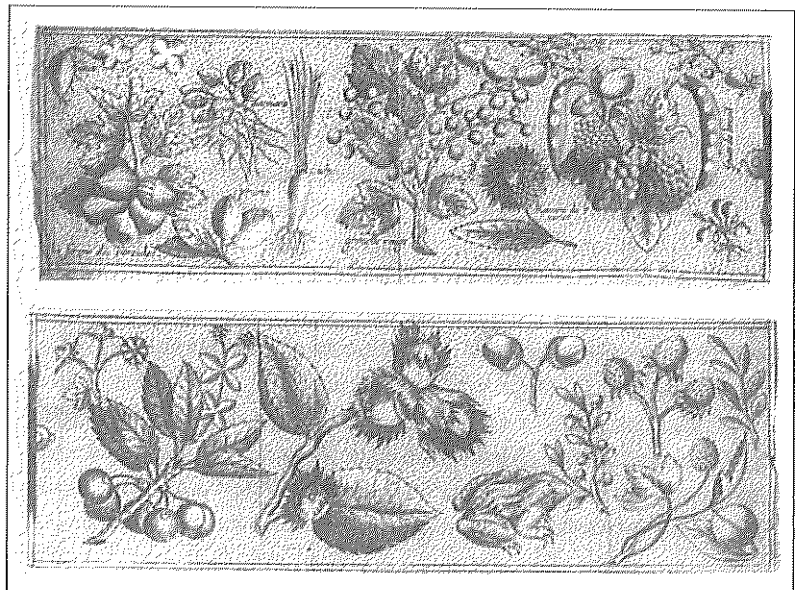

Södra Nova Scotia enligt Samuel de Champlains handritade karta från 1607. Längst till söder ligger öarna *Iles aux loups marins*, som var rika på säl och sjöfågel. Rakt norr om dem ligger den vik som den franske upptäckaren så passande döpte till *Baie courante* – Strömviken. Ur boken sid 71.

nen blivit dämnd och markerna runtomkring uppodlade är samtidigt en svårighet i försöken att arkeologiskt lokalisera det nordiska nybygget.

Mats G Larsson avslutar boken stilfullt med en egen nyöversättning av *Grönländingasagan* och relevanta avsnitt av *Erik rödes saga*.

Vinland det goda är Mats G Larssons femte populärvetenskapliga arbete, sedan debuten 1990 med *Ett ödesdigert vikingatåg*. Alla har givits ut av samma förlag, Atlantis, med en sparsmakat elegant typografisk utformning. Men bildmaterialet har genomgående varit påvert, så också i den nya boken. Denna förlagets snålhet är svår att förstå, när det rör sig om en etablerad författare, vars böcker är favoriter i de historiska bokdubbarna och som går ut i höga upplagor.

Det nya landets rika växtlighet gjorde starkt intryck inte bara på nordborna utan även på de franska upptäckarna. På en av sina kartor visar Samuel de Champlain de många naturrikedomar man kunde njuta av i Nya Frankrike, bland annat "druvor av tre sorter" (upptill till höger) och den amerikanska valnöten (längst ner till höger).